

Liceul particular Nr.1 “Onicescu – Mihoc”

Profesor: Lucian Stoian

FILOSOFIE

Clasa a XIII-a (frecventa redusa)

Teme propuse:

Teorii politice

1. Liberalismul

- Principiul liberal fundamental
- Libertatea negativa si libertatea pozitiva
- Drepturi negative si drepturi pozitive
- Social democratia si liberalismul
- Liberalismul, proprietatea privata si economia de piata

2. Republicanismul

- Libertatea republicana
- Republicanismul si liberalismul

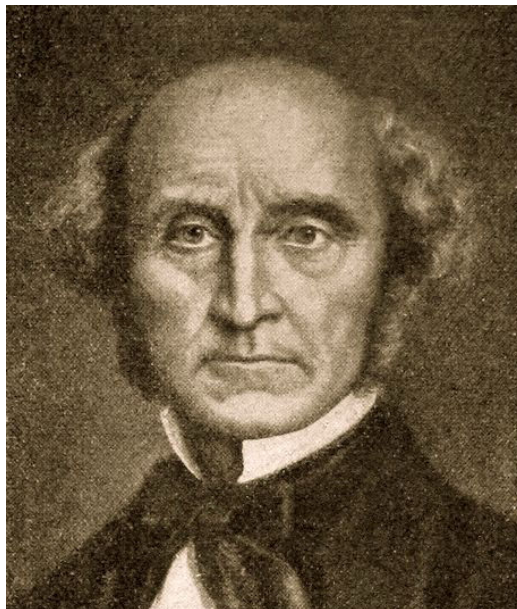
3. Socialismul

- Socialismul si economia controlata de stat
- Marxismul si critica adusa capitalismului
- Socialismul si egalitatea materiala

TEORII POLITICE

- LIBERALISMUL, REPUBLICANISMUL SI SOCIALISMUL -

I. Liberalismul

John Stuart Mill*

Cineva spunea ca „un liberal este un om care crede in libertate”. Liberalii pun accentul pe individ si pe libertatea sa. Omul este pe deplin liber de la natura. Asadar, dupa cum spunea J. St. Mill, nu trebuie justificata libertatea, ci orice limitare a libertatii. Acesta este „Principiul Liberal Fundamental”.

Filozofii au deosebit trei tipuri de libertate politica: cea negativa, cea pozitiva si cea republicana. Sa o prezentam acum pe cea negativa (pe cea pozitiva si pe cea republicana le vom prezenta mai incolo).

Libertatea **negativa** este absenta constrangerii, este „domeniul in care un om poate actiona neimpiedicat de altii”, dupa cum spune I. Berlin*. Un om este neliber din punct de vedere negativ in masura in care este impiedicat si constrans de altii sa actioneze.

---

*John Stuart Mill (1806 – 1873) a fost un filosof britanic, cu contributii importante in filosofia morala, in filosofia politica si in filosofia economiei. In domeniul filosofiei politice, a fost un sustinator al liberalismului.

* Isaiah Berlin (1909 – 1997) este unul dintre cei mai distinsi sustinatori ai liberalismului.

Observatie: Nu toate inabilitatile sunt constrangeri, puncteaza Berlin. De exemplu, un om nu este constrans pentru ca este orb sau nu poate zbura. Acestea sunt inabilitati naturale. Constrangerile sunt intotdeauna cauzate de alti oameni. De exemplu, sunt impiedicat de proprietarii si angajatii unui cinematograful sa vizionez acolo un film, fara sa platesc un bilet.

Liberalii pun accentul pe libertatea negativa. Statul are datoria de a lasa fiecarui om cea mai mare sfera de libertate negativa posibila, egala si compatibila cu sfera de libertate negativa a fiecaruia dintre ceilalti. Limitele impuse acestei sfere de libertate sunt legitime. Statele care isi indeplinesc aceasta datorie sunt legitime. Statele care isi incalca aceasta datorie sunt nelegitime.

Asadar:

- 1. Este nedrept ca unii dintre noi sa aiba mai multa libertate decat altii.
- 2. Este nedrept sa avem mai putina libertate, chiar si in mod egal, decat am putea avea fiecare, in mod egal.

Punctul 2 este important. Putem gasi exemple de state in care toti oamenii sunt la fel de liberi, dar foarte putin liberi (Cuba, Coreea de Nord). Sclavii erau la fel de liberi, adica aproape deloc.

Statul are datoria de a respecta si proteja sfera legitima a fiecarui om (a libertatilor si drepturilor sale). Si are datoria de a impiedica si sanctiona incalcarea sferei legitime a unui om de catre un alt om. Statul are voie sa intre in sfera mea legitima numai daca eu incalc sfera legitima a altuia, daca prin actiunile mele incalc libertatile si drepturile altuia. De exemplu, statul are datoria sa ma impiedice sa omor, sa fur, etc. Si sa ma pedepseasca pentru omor, furt, etc. Un detinut este pedepsit pentru daunele provocate altui om sau altor oameni.

Sa dam exemple de drepturi negative, din *Declaratia Universala a Drepturilor Omului**. Aceste drepturi sunt universale umane, adica apartin tuturor oamenilor, fara deosebire de sex, rasa, nationalitate, limba, religie, orientare sexuala.

---

* *Declaratia Universala a Drepturilor Omului* a fost aprobata de Adunarea Generala a Organizatiei Natiunilor Unite (O.N.U.) la 10 decembrie 1948. Dupa experienta traumatizanta a celui de-al doilea razboi mondial, pentru a proteja individul impotriva tendintelor arbitrare si despotice ale guvernelor, s-a stabilit un set de principii si drepturi, pe care fiecare tara membra O.N.U., s-a angajat sa le respecte.

Articolul 3: „Orice fiinta umana are dreptul la viata, la libertate si la securitatea persoanei sale”.

Articolul 5: „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente inumane, crude sau degradante”.

Articolul 9: „Nimeni nu trebuie sa fie arestat, detinut sau exilat in mod arbitrar”.

Articolul 17: „1. Orice persoana are dreptul la proprietate, atat singura, cat si in asociere cu altii. 2. Nimeni nu poate fi lipsit in mod arbitrar de proprietatea sa”.

Articolul 18: „Orice om are dreptul la libertate de gandire, de constiinta si religioasa; acest drept include libertatea de a-si schimba religia sau convingerea, precum si libertatea de a-si manifesta religia sau convingerea, singur sau impreuna cu altii, atat in mod public, cat si in mod privat, prin invatatura, practici religioase, cult si indeplinirea ritualurilor”.

Articolul 19: „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor si a exprimarii; acest drept include libertatea de a avea opinii fara imixtiune din afara, precum si libertatea de a cauta, de a primi si de a raspandi informatii si idei prin orice mijloace si independent de frontierele de stat”.

Unii liberali pun accentul si pe libertatea **pozitiva**, la care putem deosebi doua sensuri.

- **(a)** In primul sens, om este liber din punct de vedere pozitiv in masura in care traieste si actioneaza numai conform ratiunii si vointei sale. In lumina acestui sens, un alcoolic nu este liber deoarece vointa lui este subjugata unui viciu, unei inclinatii nocive, pe care nu o poate controla. In sens negativ, este liber, pentru ca nimeni nu il constrange sa bea.
- **(b)** In al doilea sens, un om este liber din punct de vedere pozitiv in masura in poate sa isi indeplineasca dorintele si scopurile. Libertatea consta in putere si resurse (financiare, materiale, umane). In lumina acestui sens, un vagabond este prea putin liber, deoarece nu are casa, bani, etc. si este prin urmare incapabil sa traiasca decent. Dar el este liber in sens negativ deoarece nu il constrange nimeni sa fie sarac.

Pentru ca oamenii sa aiba libertate pozitiva, este nevoie ca statul sa fie mai activ in raport cu societatea. **Social democratii** se deosebesc de liberali deoarece pun mai mult accent pe drepturile pozitive.

Sa dam exemple de drepturi pozitive, tot din D.U.D.O. (1948).

Articolul 22: „Orice persoana, in calitatea sa de membru al societatii, are dreptul la securitate sociala; ea este indreptatita ca prin efortul national si colaborarea internationala, tinandu-se seama de organizarea si resursele fiecarei tari, sa obtina realizarea drepturilor economice, sociale si culturale indispensabile pentru demintatea sa si libera dezvoltare a personalitatii sale”.

Articolul 25: „1. Orice persoana are dreptul la un nivel de trai care sa-i asigure sanatatea si bunastarea, lui si a familiei sale, cuprinzand hrana, imbracamintea, locuinta, ingrijirea medicala, precum si serviciile sociale necesare; ea are dreptul la asigurare in caz de somaj, boala, invaliditate, vaduvie, batranete sau in celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenta, in urma unor imprejurari independente de vointa sa. 2. Mama si copilul au dreptul la ajutor si ocrotire deosebite. Toti copii, fie ca sunt nascuti in cadrul casatoriei sau in afara acesteia, se bucura de aceeasi protectie sociala”.

Articolul 26: „1. Orice persoana are dreptul la invatatura. Invatamantul trebuie sa fie gratuit, cel putin in ceea ce priveste invatamantul elementar si general. Invatamantul elementar trebuie sa fie obligatoriu. Invatamantul tehnic si profesional trebuie sa fie la indemana tuturor, iar invatamantul superior trebuie sa fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe baza de merit. 2. Invatamantul trebuie sa urmeze dezvoltarea deplina a personalitatii umane si intarirea respectului fata de drepturile omului si libertatile fundamentale. El trebuie sa promoveze inteligenta, toleranta, prietenia intre toate popoarele si toate grupurile rasiale sau religioase, precum si dezvoltarea activitatii Organizatiei Natiunilor Unite pentru mentinerea pacii. 3. Parintii au dreptul de prioritate in alegerea felului de invatamant pentru copii minori”.

Desigur ca multi liberali tin cont si de libertatea pozitiva, intr-o anumita masura. Si sustin ca statul are datoria de a se stradui sa ofere fiecarui om, inclusiv vagabondului din exemplu, conditii si resurse pentru a trai intr-un mod decent. Statul nu are voie sa ii ignore complet pe cei care traiesc in saracie si mizerie. Ramane o problema deschisa care sunt drepturile pozitive pe care se cuvine sa le aiba fiecare om. Este important de retinut ca cu cat avem mai multe drepturi pozitive, cu atat mai multa putere are statul, in plan social si economic, in raport cu noi, de a le impune si proteja.

Liberalii pun accentul pe proprietatea privata si pe legatura stransa intre proprietatea privata si libertate. Fiecare om are dreptul sa isi foloseasca forta de munca, bunurile si capitalul dupa cum doreste. Statul nu are dreptul sa imi ia bunul pe care l-am obtinut prin mintea si munca mea, nici sa-mi dicteze cum sa-l folosesc. Fiecare om are dreptul sa negocieze, sa incheie contracte, sa vanda si sa cumpere, sa isi deschida firme daca dispune de capital suficient.

Liberalii sustin economia libera de piata, bazata pe proprietatea privata (capitalismul). Si sunt impotriva interventiei statului, a redistribuirii de catre stat a resurselor, a reglementarii de catre stat a preturilor, salariilor, investitiilor, schimburilor. In plus, economia libera este mai eficienta decat economia controlata de stat. Proprietarul unei firme este cel mai interesat ca afacerea lui sa aiba succes.

II. Republicanismul

Libertatea negativa este non-coercitia sau non-interferenta. Libertatea **republicana** este non-dominatia, statutul independent, absenta unei puterii externe arbitrare. Sa dam un exemplu, pentru a evidenta aceasta deosebire. Intr-o societate in care sclavia este permisa, un stapan se comporta foarte tolerant cu sclavii lui. Nu ii chinuie, nu ii pedepseste, nu ii umileste, ii supravegheaza si verifica rar. Prin urmare, sclavii lui au o libertate negativa multumitoare, mult mai larga decat alti sclavi, supusi unui stapan aspru. Insa nu au deloc libertate republicana, deoarece nu au drepturi si sunt complet supusi stapanului. Problema nu este cand si cum stapanul isi exercita autoritatea. Problema este ca stapanul are aceasta autoritate, pe care si-o poate exercita oricand si oricum doreste. Chiar daca stapanul nu si-ar exercita-o deloc, niciodata, astfel incat sclavii sai ar avea cam aceeasi libertate negativa precum un cetatean obisnuit, totusi ei nu ar avea deloc libertate republicana, tocmai pentru ca sunt sclavi si au un stapan.

Libertatea republicana este „un soi de relatie structurala, care exista intre persoane sau grupuri, mai degraba decat urmareta contingenta a acelei structuri” (F. Lovett). In exemplul anterior, relatia structurala este relatia stapan – sclav, in care stapanul are o autoritate deplina asupra sclavului, precum asupra oricarui alt obiect al sau, iar sclavul nu are niciun drept. Daca stapanul il biciuieste sau nu pe sclav este pur si simplu un fapt contingent, care poate sa rezulte din acea relatie structurala.

Libertatea republicană se întemeiază pe legi și constă în sfera de acțiune permisă de legi. Republicanii sunt preocupați să stabilească un sistem adecvat de legi și instituții, astfel încât fiecare om să aibă un statut independent, să nu fie dominat de altul în mod arbitrar (adică după plac).

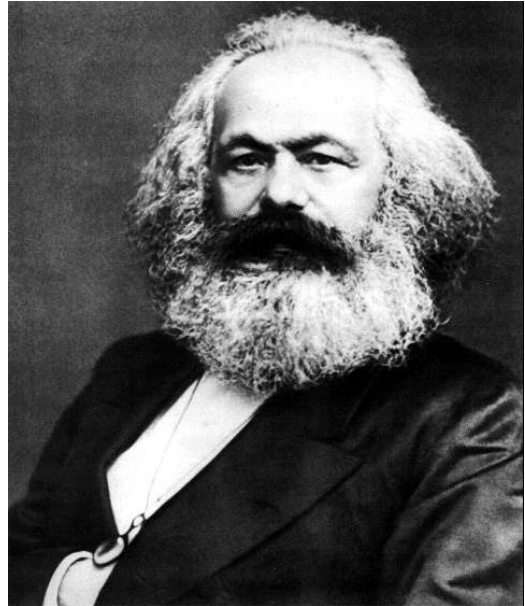
Unii susțin că libertatea republicană este chiar libertatea negativă recunoscută prin lege. Astfel, liberalii și republicanii stau pe aceeași poziție. Legile care permit fiecărui om cea mai mare sferă de libertate negativă, egală și compatibilă cu a oricui altuia, pe care le susțin liberalii, sunt legile care îi permit fiecărui om statutul independent și îl protejează de dominarea arbitrară de către altul, pe care le susțin republicanii. Așadar, deosebirea este doar în plan filozofic, între conceptul de libertate negativă și conceptul de libertate republicană. Dar în plan politic, liberalii și republicanii vizează același sistem de legi și instituții.

Unii susțin că trebuie să întemeiem libertatea republicană pe libertatea negativă, că libertatea republicană este legitimă numai ca libertate negativă recunoscută prin lege. Să ne imaginăm un stat în care niciun om nu este dominat în mod arbitrar de către un alt om, dar în care sunt foarte multe legi, care îl limitează pe om în toate sectoarele vieții sale. De exemplu, toți oamenii au dreptul la maxim doi copii, toți oamenii au dreptul la maxim un litru de bere pe săptămână, toți bărbații trebuie să se îmbrace în albastru și toate femeile trebuie să se îmbrace în roșu și multe alte legi ridicole. Într-un asemenea stat, oamenii au o deplină libertate republicană, dar prea puțină libertate negativă.

III. Socialismul

Socialiștii sunt împotriva economiei de piață și susțin o economie controlată de stat. Economia de piață, bazată pe proprietatea privată și pe libertatea economică deplină a oamenilor (să investească, să facă schimburi, să vândă și să cumpere, să negocieze, să încheie contracte), este nedreaptă, deoarece dezvoltă inegalități economice nedrepte. Unii vor deveni foarte bogați iar alții vor deveni foarte săraci.

Desigur ca muncitorul este liber sa accepte sau sa refuze oferta salariala a patronului. Insa el este liber numai in plan teoretic. In plan practic el este constrans, pentru ca trebuie sa aleaga din cateva alternative, una mai nasoala decat alta. El nu mai poate astepta. Trebuie sa se intretina, sa isi intretina familia. Si alege una dintre alternative, raul cel mai mic deseori. „Vulpea libera intr-un cotet liber”, spunea cineva. Cam asa arata societatea liberalilor. Vulpea este patronul iar gainile din cotet sunt muncitorii.

Karl Marx*

Marxismul sustine ca in statul liberal – capitalist societatea este impartita in doua clase: burghezia si proletariatul. Burghezia este clasa dominanta, care dispune de capital si mijloacele de productie. Proletariatul este clasa muncitoare, nevoita sa munceasca. Pentru munca prestata, muncitorul primeste salariul. Insa el primeste mai putin decat ofera. Salariul muncitorului are o valoare mai mica decat valoarea pe care el o produce. Diferenta, plusvaloarea, este insusita de patron. Interesul patronului este ca plusvaloarea, profitul sa fie cat mai mare, sa castige cat mai mult, cheltuind cat mai putin, pe mijloacele de productie, pe salarii.

In capitalism, proletariatul este dominat si exploatat constant de catre burghezie. Pe de-o parte, patronul progreseaza pe spinarea muncitorului. Pe de alta parte, muncitorul ramane la

---

* Karl Marx (1818 – 1883) a fost un filozof german, cunoscut mai ales ca un sustinator infocat al comunismului. Impreuna cu Friedrich Engels, a scris „*Manifestul Partidului Comunist*”,

acelasi nivel, deseori precar, „izvor de avutie, dar lipsit de orice mijloace de a realiza aceasta avutie pentru sine insusi” (K. Marx).

Intrucat este clasa dominanta in plan economic, burghezia este si clasa dominanta in plan politic si ideologic. Burghezia isi impune ideile, valorile, scopurile, interesele. Statul liberal – capitalist functioneaza in serviciul burgheziei, protejandu-i pozitia privilegiata in societate. Statul „nu este decat un comitet care administreaza treburile obstesti ale intregii clase burgheze” (Marx si Engels).

Socialismul si egalitatea materiala

Liberalii sustin economia de piata si sunt impotriva economiei controlate de catre stat. In economia de piata se produc inegalitati materiale intre oameni, pe care liberalii le considera firesti si le accepta. Statul are datoria de a garanta drepturile fiecaruia si egalitatea tuturor in fata legilor. Liberalii sunt impotriva redistribuirii si a egalizarii materiale.

Socialistii considera ca numai inegalitatile materiale datorate meritelor sunt drepte. Este drept sa castige mai multi bani cei care muncesc mai mult, care sunt mai productivi (pentru ca sunt mai talentati sau pentru ca sunt mai harnici). Inegalitatile materiale rezultate in alte moduri sunt nedrepte. Iar statul are datoria de a incerca sa le elimine, sa le reduca atat cat se poate. De exemplu, este nedrept ca X sa fie mai bogat decat Y, doar pentru ca a mostenit o avere, desi nu este nici mai talentat si nici nu a muncit mai mult. Un copil nascut intr-o familie bogata are mai multe sanse decat un copil nascut intr-o familie saraca. Ce merit sau vina am eu ca m-am nascut intr-o familie bogata sau saraca? Statul are datoria de a incerca sa le ofere tuturor aceleasi sanse.

Socialistii acorda o importanta mult mare decat liberalii drepturilor pozitive, care vizeaza accesul la munca, la un salariu din care sa se poata intretine, la locuinta, sanatate, invatatura, etc. Fiecare om are dreptul la anumite conditii de viata iar statul are datoria de a i le realiza, sustin socialistii. Statul este vinovat fata de oamenii care traiesc in saracie si mizerie.

Asadar, statul socialist este mult mai puternic si influent decat statul liberal, astfel incat sa poata redistribui resursele si bunurile (luand de la unii si dand la altii), conform unei scheme

stabilite, considerata corecta. In raport cu statul socialist, omul are mult mai putina libertate negativa, cel putin in plan economic, decat in raport cu statul liberal.

Intrebari si raspunsuri recapitulative:

1. Care este Principiul Liberal Fundamental (PLF)?
  - PLF spune ca nu trebuie justificata libertatea, ci orice limitare a libertatii.
2. Ce este libertatea negativa?
  - Este absenta constrangerii, este „domeniul in care un om poate actiona neimpiedicat de altii” (Berlin).
3. Ce este libertatea republicana?
  - Este non-dominatia, absenta unei puterii externe arbitrare.
4. Care sunt cele doua clase in care se imparte societatea, conform marxismului?
  - Burghezia (clasa dominanta, ce dispune de capital si mijloace de productie) si proletariatul (clasa muncitoare).

Raspundeti singuri:

1. Dati doua exemple de drepturi pozitive (din D.U.D.O.)
2. Dati doua exemple de drepturi negative (din D.U.D.O.)
3. Prin ce se deosebesc social – democratiile de liberali?
4. Prin ce se deosebesc republicanii de liberali?

Test grila:

1. Dreptul la viata este un drept
  - (a). negativ
  - (b). pozitiv

- (c). neutru

- 2. Dreptul la educatie este un drept
  - (a). negativ
  - (b). pozitiv
  - (c). neutru

- 3. Cu cat avem mai multe drepturi pozitive, cu atat puterea statului
  - (a). creste
  - (b). scade
  - (c). se pasteraza mai mult timp

- 4. Conform marxismului, in capitalism
  - (a). burghezia este dominata si exploataata constant de catre proletariat
  - (b). proletariatul este dominat si exploatat constant de catre burghezie
  - (c). burghezia si proletariatul isi impart dominatia si exploatarea

Raspunsuri:

1. (a); 2. (b); 3. (a); 4. (b).

Subiecte posibile pentru examen:

1. Prezentati diferenta intre libertatea negativa si libertatea pozitiva.
2. Prezentati diferenta intre libertatea negativa si libertatea republicana.
3. Prezentati liberalismul.
4. Prezentati republicanismul.
5. Prezentati socialismul.

Subiect rezolvat:

Subiectul 1:

Prezentati diferenta intre libertatea negativa si libertatea pozitiva.

Rezolvare

Libertatea negativa este absenta constrangerii, este „domeniul in care un om poate actiona neimpiedicat de altii”, dupa cum spune I. Berlin*. Un om este neliber din punct de vedere negativ in masura in care este impiedicat si constrans de altii sa actioneze.

Observatie: Nu toate inabilitatile sunt constrangeri, puncteaza Berlin. De exemplu, un om nu este constrans pentru ca este orb sau nu poate zbura. Acestea sunt inabilitati naturale. Constrangerile sunt acele inabilitati cauzate de alti oameni. De exemplu, sunt impiedicat de proprietarii si angajatii unui cinematograful sa vizionez acolo un film, fara sa platesc un bilet.

Libertatea pozitiva poate avea doua sensuri:

(a) In primul sens, om este liber din punct de vedere pozitiv in masura in care traieste si actioneaza numai conform ratiunii si vointei sale. In lumina acestui sens, un alcoolic nu este liber deoarece vointa lui este subjugata unui viciu, unei inclinatii nocive, pe care nu o poate controla. In sens negativ, este liber, pentru ca nimeni nu il constrange sa bea.

(b) In al doilea sens, un om este liber din punct de vedere pozitiv in masura in care poate sa isi indeplineasca dorintele si scopurile. Libertatea consta in putere si resurse (financiare, materiale, umane). In lumina acestui sens, un vagabond este prea putin liber, deoarece nu are casa, bani, etc. si este prin urmare incapabil sa traiasca decent. Dar el este liber in sens negativ deoarece nu il constrange nimeni sa fie sarac.

Profesor: Lucian Stoian

---

* Isaiah Berlin (1909 – 1997) este unul dintre cei mai distinsi sustinatori ai liberalismului.